

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

"Ρήγας Βελεστινλής"

Τ. Ε. Φ. Α. Α

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ:

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της φοιτήτριας

ΣΚΟΤΕΙΝΙΩΤΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

**ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΔΡΩΜΕΝΑ
ΣΤΟΝ ΕΤΗΣΙΟ ΚΥΚΛΟ**

του χωριού Ραψάνη Κάτω Ολύμπου

Ν. Λάρισας

**ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ-ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ-
ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΕΞΕΤΑΣΤΕΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΣ Ε.Ε.Δ.Π.

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ: 2003-2004

ΤΡΙΚΑΛΑ

Ιούνιος 2004

-----*

Η ΡΑΨΑΝΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

"Ρήγας Βελεστινλής"

Τ. Ε. Φ. Α. Α

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ:

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της φοιτήτριας

ΣΚΟΤΕΙΝΙΩΤΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

**ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΔΡΩΜΕΝΑ
ΣΤΟΝ ΕΤΗΣΙΟ ΚΥΚΛΟ**

του χωριού Ραψάνη Κάτω Ολύμπου

Ν. Λάρισας

**ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ-ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ-
ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΕΞΕΤΑΣΤΕΣ:

**ΓΙΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΣ Ε.Ε.Δ.Π.**

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ: 2003-2004

ΤΡΙΚΑΛΑ
Ιούνιος 2004

-----*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 4349/1
Ημερ. Εισ.: 09-03-2005
Δωρεά:
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΤΕΦΑΑ
2004
ΣΚΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000077905

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέρος Πρώτο

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΡΑΨΑΝΗ

1.1 Γεωγραφική θέση.....	7
1.2 Προέλευση ονόματος.....	8
1.3 Ίδρυση.....	9
1.4 Ιστορική αναδρομή.....	9
1.5 Ραψανίστες.....	10

Μέρος Δεύτερο

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ – ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

2.1 Εισαγωγή.....	12
2.2 Αρραβόνας.....	12
2.3 Γάμος.....	14
• Πέμπτη.....	14
• Παρασκευή: Μπακούρια.....	16
• Σάββατο: Γλέντι.....	16
• Κυριακή: Μέρα Γάμου.....	18

Μέρος Τρίτο

ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ

3.1 Χριστούγεννα.....	26
3.2 Πρωτοχρονιά.....	27
• Πισκέσια.....	27
• Του Αγίου Βασιλείου.....	27
3.3 Τα Φώτα.....	28
3.4 Του Αγίου Τρύφωνα.....	28
3.5 Του Αγίου Χαραλάμπους.....	28
3.6 Απόκριες.....	28
3.7 Του Αγίου Θεοδώρου.....	31
3.8 Πάσχα.....	32
• Μ. Πέμπτη – (Φτάσμα).....	33
• Μ. Σάββατο.....	34
3.9 Του Αγίου Γεωργίου.....	34
3.10 Πρωτομαγιά.....	36
3.11 Του Αη – Γιάννη.....	37
3.12 15 Αύγουστος.....	37
3.13 Της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος.....	38

Μέρος Τέταρτο

4.1 Τρύγος.....	39
5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	40
6. ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	43
7. ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ.....	44

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η περιοχή Ραψάνη

1.1 Γεωγραφική θέση

Η Ραψάνη είναι κωμόπολη της επαρχίας Τυρνάβου του νομού Λάρισας και ανήκει στο συγκρότημα των οικισμών του κάτω Ολύμπου.

Είναι χτισμένη στην Ν.Α. πλαγιά του Ολύμπου, σε υψόμετρο 500μ πάνω από τη θάλασσα στις πλαγιές του όρους Σαπωτού αγναντεύει το Αιγαίο πέλαγος σε απόσταση μιας ώρας περίπου. Απέναντι από τη Ραψάνη υψώνεται ο Κίσαβος και σε απόσταση μισής ώρας βρίσκεται η κοιλάδα των Τεμπών.

Πολιτικός χάρτης Νομού Λαρίσης (Περιοχή Έρευνας Ραψάνη)

1.2 Προέλευση ονόματος

Το όνομα της Ραψάνης πιθανότατα προέρχεται από τη λέξη <<Θραψάνια>>. Έτσι ονομάζονται τα σχιστολιθικά πετρώματα του εδάφους της στην τοπική διάλεκτο. Άλλη μια εκδοχή για την προέλευση του ονόματος είναι ότι προήλθε από τη λέξη <<Ραψιάν>>. Οι γεωργοί των πεδινών τόπων (Καραγκούνηδες), διακρίνουν ανάμεσα στα σιτηρά ένα είδος σίτου που το ονομάζουν <<Ραψιάν>> που ερμηνεύεται: πλατανότοπος επειδή στην περιοχή υπάρχουν πλήθος από πλατάνια σε όλη την εδαφική έκταση της Ραψάνης.

Βρύση στην πλατεία της Ιτιάς

1.3 Ίδρυση

Ο σημερινός οικισμός, προήλθε από τη συνένωση τεσσάρων μικρότερων οικισμών κατά το 10^ο μ.Χ. αιώνα. Σύμφωνα με την προφορική παράδοση οι οικισμοί αυτοί υπήρχαν από την εποχή της Μακεδονικής κυριαρχίας στους Γόννους, σαν εγκαταστάσεις αποίκων Μακεδόνων, που αργότερα ονομάστηκαν <<Ολυμπιάδες>>.

Ακόμη δεν έχει προσδιοριστεί ο ακριβής χρόνος ίδρυσης της Ραψάνης αλλά από την αρχαιότερη γραπτή μαρτυρία που υπάρχει στο εξωκλήσι του Ιωάννου του Προδρόμου επιβεβαιώνεται ότι η ίδρυση είναι προγενέστερη του έτους 1547 κατά την οποία υπήρχε οργανωμένη πολιτική, πολιτιστική και θρησκευτική ζωή και νωρίτερα.

1.4 Ιστορική αναδρομή

Η Ραψάνη ήταν ένα χωριό βυζαντινό, με ακμάζουσα βυζαντινή κοινωνία εδώ και 800 η και περισσότερα χρόνια.

Κατά το 17^ο και 18^ο αιώνα βρισκόταν σε οικονομική και πνευματική ανάπτυξη όπως μαρτυρούν σωζόμενες Μονές, εξωκλήσια και μοναστήρια. Οι κάτοικοι ασχολήθηκαν με την υφαντουργία, σηροτροφία και κυρίως με την αμπελουργία όπου συνεχίζουν να ασχολούνται μέχρι και σήμερα.

Κατά την Τουρκοκρατία διατήρησε ένα είδος αυτονομίας και αυτό βοήθησε στην ανάπτυξη του τόπου. Ακόμη σημαντικό ρόλο έπαιξε και η οργάνωση του κλεφταρματολίτικου συστήματος.

Με τη Ραψάνη συνδέεται το όνομα της περίφημης οικογένειας των Τζαχειλαίων, κλεφταρματολών οι οποίοι έδρασαν στην περιοχή οργανώνοντας ένα από τα σημαντικότερα αρματολίκια του Ολύμπου. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω δημοτικό τραγούδι.

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΧΕΙΛΑΣ 1878

1. Κλαίουν τ'Ολύμπου τα βουνά κι' η ράχαις του Κισάβου
Μοιργιολογούν η λαγκαδιαί'ς κι' ο Σαιλαμπριάς βοΐζει
Τα'ειν το κακό που γίνεται κι' η ταραχή μεγάλη;
Στη Ραψάνη και στην Καρυά και μέσα 'ς την Πολυάνα
Βγήκε Τουρκιά σα σύννεφο χτυπά επαναστάτες
Σφάζει παιδιά και γέροντες, καίει Εκκλησιαίς και σπίτια,
Εκεί χτυπιέται θλιβερά ο Γιώργος ο Ζαχείλας,
Γιατί εχ' ο μαύρος λιγοστούς κι όλο παραπονιέται,
Βγάτε σύντροφ' αρματολοί, καπητάνοι και κλέφτες.
Που είσθε Λαζέοι ξακουστοί θηριό Δήμο Ζαχειλά,
Που είσθε Ντερβένη σταυραητέ, Νταμπάκ ' αντριωμένε

και συ βρε Λιάκο Γκουντουβά και Τζιάρρα πηνεμένε
Ελάτ' αδέλφια Διαμαντή Λεοντάρη Ψαροδήμο
Αφήστε πλιά τα μνήματα και βγάτε' ς το μιγτάνι,
Πάρτε τα καρυοφίλλια και δόστε μας μεντάτι,
'Η' ς την πατρίδα λευτεριά, ή δω θα σκοτωθούμε.
Βοηθάτε μας' ς τον πόλεμο τον τάφο να σας βρούμε.

1.5 Ραψανίστες

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι κάτοικοι της Ραψάνης είναι γηγενείς χωρίς προσφυγικά στοιχεία.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας αρκετοί έλληνες της Ηπείρου και του θεσσαλικού κάμπου κατέφυγαν εκεί κάνοντας διάφορα επαγγέλματα. Η Ραψάνη εξελίχθηκε σε ένα σημαντικό παραθεριστικό κέντρο. Το υγιεινό ξηρό κλίμα της, οι πλούσιες φυσικές ομορφιές, η μαγευτική θεά, το διαυγέστατο νερό, το περίφημο κρασί και ο αέρας βουνού και θάλασσας καθιστούν τη Ραψάνη αξιόλογο θέρετρο.

Κεντρική Πλατεία του χωριού Ραψάνη

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ-ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

2.1 Εισαγωγή

Από την αρχαία Ελλάδα μέχρι και σήμερα ο γάμος αποτελεί ένα ξεχωριστό έθιμο. Κάθε περιοχή βίωσε αυτό το γεγονός με διαφορετικό τρόπο, διαφορετική χροιά και διαφορετικά τραγούδια ανάλογα με τις συνήθειες και τον τρόπο ζωής των κατοίκων.

2.2 ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ

Οι γονείς του κοριτσιού όταν αποφασίσουν να το αποκαταστήσουν διαλέγουν το νέο και στέλνουν προξενητή στην οικογένεια του γαμπρού. Η κοπέλα συνήθως δεν είχε γνώμη, γιατί ο πατέρας αποφάσιζε σε ποιον θα τη δώσει. Ο προξενητής ο οποίος τις πιο πολλές φορές είναι συγγενής αλλά όχι πολύ κοντινός πηγαίνει στο σπίτι του νέου και αρχίζει να επαινεί τα χαρίσματα του κοριτσιού. Αν οι γονείς του νέου θελήσουν και τους αρέσει το κορίτσι τότε τα δυο σπίτια συναντιούνται για να συζητήσουν την προίκα οι οποία είναι συνήθως χωράφια, πρόβατα η και κάποιο χρηματικό ποσό.

Όταν καταφέρνει και κλείσει το συνοικέσιο τότε οι δυο οικογένειες συναντιούνται και ορίζουν ένα Σάββατο για να κάνουν τους Αρραβώνες. Στο τραπέζι όταν έκλεινε ο Αρραβώνας από τους πεθερούς και τους προξενητές τραγουδούσαν και παινούσαν την κοπέλα.

2. Όρε μια κόρη, μια Αγραφιώτισσα
και μια Γραφιοπούλα
που'χει ασημένιον αργαλειό
και φιλιτσένιο χτένι
Μασούριζε, μασούριζε καλάμιζε
Και ψιλτοτραγουδούσε
Ορέ κι' από το βρόντο τ'αργαλειού
Κ' απ τα ψηλά τραγούδια
Πραματευτής, πραματευτής επέρασε
Στο άλογο καβάλα, καλή σου με'
καλήσουμερα κόρη μου
καλώς τον καβαλάρη
κόρη μου δεν παντρεύεσαι
να πάρεις καβαλάρη
Όρε έχω άντρα στην ξενιτιά
Που λείπει πέντε χρόνια
Κι' αν δεν αρθεί', κ' αν δε φανεί
Καλόγρια θα πάω να γίνω.

Το Σάββατο το σούρουπο μαζεύονταν στο σπίτι του γαμπρού οι πιο στενοί συγγενείς και όλοι μαζί ξεκινούν για το σπίτι της νύφης για να κάνουν τους αρραβώνες. Στο δρόμο τραγουδούν το τραγούδι.

3. Φεγγάρι μ', για βασίλεψε κι άστρα, σκεπαστήτε
να σκοτειδιάσουν –Λένκου μ' -τα βουνά, να
σκιάσουν τα σοκάκια
να πάει ν-ο νιός ν -απ' αγαπεί στην αγαπητικιά του.

Στο τραπέζι του αρραβώνα οι συγγενείς χόρευαν και τραγουδούσαν. Πρώτος ξεκινούσε το χορό ο πατέρας του γαμπρού, η μητέρα και οι γονείς της νύφης. Οι αρραβωνιασμένοι κάθονται. Οι πιο πολύ χόρευαν συρτό ή στα τρία. Μερικοί και τσάμικο. Οι συγγενείς του γαμπρού τραγουδούσαν:

4. Μια πέρδικα παινεύτηκε
σ' ανατολή και δύση
πως δεν ευρέθει κυνηγός
για να την κυνηγήσει
κι' ο κυνηγός σαν τ' άκουσε
πολύ του βαριοφάνει
στήνει τα βρόγια* στα βουνά
τα ξόβεργα στους κάμπους
πάει κι πέρδικα να πιει νερό
και πιάστηκε στα δίχτυα.
Τον κυνηγό παρακαλεί.
Παρακαλώ σε κυνηγέ για να με απολύσεις.
Αχ έχω πουλάκια στη φωλιά
Και θέλω να τα θρέψω.
Αχ κυνηγέ μου δως μου λευτεριά.

Την Κυριακή το πρωί, ξεκινούν όλοι μαζί και πηγαίνουν στην εκκλησία, όπως είναι ξενυχτισμένοι. Με το τέλος της λειτουργίας οι νεοαρραβωνιασμένοι με τη συνοδεία των γονέων τους πηγαίνουν επισκέψεις σε συγγενικά σπίτια και έτσι τελειώνει ο αρραβώνας όπου συνήθως κρατάει ένα χρόνο.

Αν μέσα στη διάρκεια του αρραβώνα τύχει η Αποκριά και το Πάσχα τότε ο γαμπρός πηγαίνει στη νύφη χαλβά με σουσάμι και καρύδια τις Απόκριες και λαμπάδα κουλούρια και κόκκινα αυγά το Πάσχα.

2.3 ΓΑΜΟΣ

Οι γάμοι γινόταν συνήθως τον Μάιο ή και το χειμώνα. Δε γινόταν ποτέ Σαρακοστή ή κατά τη διάρκεια νηστειών. Οι ετοιμασίες ξεκινούσαν μια εβδομάδα νωρίτερα και η μέρα που οριζόταν η τελετή ήταν η Κυριακή μετά το μεσημεριανό φαγητό. Την Κυριακή γίνεται το κίνημα του γάμου και μπρατίμια του γαμπρού με ένα μπουκάλι τσίπουρο και ένα ποτήρι πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι και καλούσαν όλο το χωριό στο γάμο.

Όλη την εβδομάδα γυναίκες του χωριού πηγαίνουν στο σπίτι της νύφης για να δουν τα προικιά που είναι απλωμένα και οι συγγενείς της νύφης της πηγαίνουν διάφορα δώρα.

Από την Κυριακή ως την Πέμπτη οι ελεύθερες κοπέλες του χωριού έπλεναν, σιδέρωναν, κολάριζαν τα ασπροκεντήδια της νύφης και τα κρεμούσαν στους τοίχους του σπιτιού για να τα βλέπουν όσοι πήγαιναν τα δώρα. Η νύφη εκείνη την εβδομάδα δεν έκανε καθόλου δουλειές.

Πέμπτη:

Την Πέμπτη ο γαμπρός μαζεύει στο σπίτι του, τους συγγενείς για να πιάσουν τα προζύμια. Τα κορίτσια ζυμώνουν το ψωμί και ρίχνουν μέσα στο ταψί νομίσματα. Γυναίκες δένουν πίσω από τη πλάτη τα χέρια των παιδιών και αυτά με το στόμα προσπαθούν να πιάσουν τα νομίσματα. Εκείνα όσα νομίσματα καταφέρουν να βρουν τα παίρνουν και όλοι γελάνε. Ύστερα από αυτό αφού όλοι γελάνε πετούν το προζύμι και πιάνουν καθαρό.

Το βράδυ της Πέμπτης τα μπρατίμια και ο γαμπρός πηγαίνουν στο σπίτι της νύφης για να πάρουν το τάγμα (Λεφτά, Λίρες) και τραγουδούσαν:

5. Φέγγει το φεγγαράκι μου
Αχ να πάω στην αγάπη μου
Φέγγει ψηλά, φεγγεΐ χαμπλά (χαμηλά)
Αχ, γιατί έχει λάσπες και νερά
Φέγγει και χαμηλότερα
Αχ, να πάω γρηγορότερα.
Μάνα μ' καλέ μητέρα μου
Σγουρός βασιλικός
Μάνα μ' σγουρός βασιλικός
Πλατύφυλλος και δροσερός
Αχ μάνα μου ποιος τον πότιζε
Μάνα μου ποιος τον πότιζε
Και ποιος εκορφολόγιζε
Κ' απόλκει κλώνους και κλωνιά
Και σκέπασε μια γειτονιά
Και σκέπασε κ' εμένανε
Που μ' έχει η μάνα μ' ένανε.

6. Κυνηγός που κυνηγούσε
μες στο δασός μια φορά
έτυχε να συναντήσει
μια ερημοκλησιά
προχωρεί και μπαίνει μέσα
με λυπητερή καρδιά
βλέπει εκεί να προσκυνάει
μια μικρή καλογριά
καλογριά μου της λέγω
το όνομα σου επιθυμώ
το όνομα μου δεξ στο λέω
γιατί θα με λυπηθείς
γιατί εσύ ήσουν η αιτία
καλογριά να με ιδείς
εξαπάτησε τον όρκο
και παντρέψου μια φορά
πάρε με τον κυνηγάρη
που σ' αγάπησα πιστά
πως τον όρκο ν' απατήσω
το θεό ν' απαρνηθώ
έχω τώρα δύο έτη
εδώ μέσα π' ασκητώ
τ' ονομά μου είναι τούτο
και το σώμα μου αυτό
και μια πέτρα μαξιλάρι
έτσι μ' ούτανε γραπτό

7. Σηκώνομαι πρωί, πρωί
τρεις ώρες πριν να φέξει
παίρνω νερό και νύβομαι
και τ' αρματά μου ζώνω
Αχ παω να κυνηγώ,
Κ κει που κυνηγούσα
και ψιλοτραγουδούσα
Βλέπω ένα πύργο
να λάμπει σαν τον ήλιο
Μέσα κάθεται η κόρη
Και ψιλοτραγουδεί
Και το τραγούδισμα της
Ακούγιτι να λέει
Χαρά, χαρές χαρείτε
Κορίτσια παντρευτείτε
Γιατί καιρός διαβαίνει
Και πίσω δε γυρνά.

Παρασκευή:Μπακούρια

Την Παρασκευή τα μπρατίμια φόρτωναν την προίκα στα μουλάρια, τα οποία είχαν στο δεξιό λουρί από το χαλινάρι δεμένο ένα άσπρο μαντήλι. Στο ένα μουλάρι είχαν συνήθως τα μπαούλα και στο άλλο χαλιά, φλοκάτες, προκόβες, υφαντά και κεντημένα μαξιλάρια τα οποία τα καρφίτσωναν με παραμάνες πάνω-πάνω για να φαίνονται και να παινεύουν τη νύφη. Στη συνέχεια έπαιρναν τα <<μπακούρια>> τα οποία ήταν κατσαρόλες, ταψιά και άλλα σκεύη της νύφης και τα χτυπούσαν στο δρόμο για να κάνουν φασαρία και να δημιουργήσουν εορταστική ατμόσφαιρα. Όλοι έβγαιναν στα μπαλκόνια για να θαυμάσουν την προίκα.

Τα μπακούρια (Εποχής 1935)

Σάββατο:

Το Σάββατο γινόταν το τραπέζι και όλες οι ετοιμασίες για το γάμο. Στο σπίτι του γαμπρού έσφαζαν τα σφαχτά και συνήθιζαν να ρίχνουν τρεις τουφεκιές στον αέρα για το καλό. Στη συνέχεια βουτούν τρεις μπουκιές στο αίμα των ζώων για να έχουν καλή τύχη και για να μην επιδράσουν πάνω στους νιόπαντρους τα μάγια.

Το βράδυ ο γαμπρός γλεντούσε στο σπίτι του με τους συγγενείς του και η νύφη στο δικό της με τους δικούς της.

Το γλέντι του γαμπρού (Εποχής 1950)

Όταν έφτανε περίπου μεσάνυχτα ο γαμπρός με τα μπρατίμια πήγαινε στο σπίτι της νύφης και συνέχιζαν το γλέντι εκεί όλοι μαζί. Στο δρόμο τραγουδούσαν:

8. Πέρα σε κείνο το βουνό
πέρα σε κείν' τη ράχη.
Εκεί 'ναι ο πύργος γυάλινος
με κρυσταλλένια τζάμια.
Αχ, μέσα κοιμάται μια ξανθιά
ξανθιά γαλανομάτα
και πώς να τη ξυπνήσουμε
και πώς να της το πούμε.
Ξύπνα καημέν' Αναστασιά.
Αχ ξύπνα ν' ανάψεις τη φωτιά,
πώς να σκοθώ (σηκωθώ) λεβέντη μου
από την αγκαλιά σου
περδεύκαν τα μαλλάκια μου
μαζί με τα δικά σου
και πώς να τα ξεμπλέξουμε.

Στη συνέχεια ακολουθούσε χορός και γλέντι και οι μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες τραγουδούσαν στις νεότερες:

9. Κορίτσια μπάτε στο χορό
Τώρα που έχετε καιρό
Γιατ' αύριο παντρεύεστε
Σπιτονοικοκυρεύεστε
Δε σας αφήνουν οι άντρες σας
Να πάτε στις μανάδες σας
Δε σας αφήνουν τα παιδιά

Να πάτε σε άλλη γειτονιά
Τους άντρες μεθύζουμε
Και τους αποκοιμίζουμε
Και τα παιδιά τα δέρνουμε
Μαζί μας δεν τα παίρνουμε
Δε σας αφήνει η πεθερά
Να πάτε όπου είναι η χαρά
Δε σας αφήνει ο πεθερός
Να πάτε εκεί που ειν' ο χορός
Και την κακιά την πεθερά
Την βάζω με στην πυροστιά
Και τον κακό τον πεθερό
Τον κάνω όπως θέλω εγώ
Τον στρώνω εδώ, τον στρώνω εκεί
Τον στρώνω κάτω στην αυλή
Τον βάζω, και για στρώματα
Πεντέ 'εξ (πέντε-έξη) γαϊδαροτόμαρα
Τον βάζω και προσκέφαλα
Πεντέ 'εξ γαϊδαροκέφαλα.

Κυριακή

Την Κυριακή γινόταν οι τελικές ετοιμασίες για το γάμο ο οποίος ξεκινούσε ταυτόχρονα και στα δυο σπίτια. Η νύφη ετοιμαζόταν στο σπίτι της με τη βοήθεια ελεύθερων κοριτσιών (μπρατίμισες).

Στο σπίτι του γαμπρού μαζεύονταν τα μπρατίμια. Ένας συγγενείς του γαμπρού δίνει από ένα άσπρο μαντήλι στα μπρατίμια για να το βάλουν στη πλάτη. Οι συγγενείς που πήγαιναν στο σπίτι έφερναν μαζί τους και από ένα μπουκάλι κρασί. Όλο το κρασί που θα πιούν στο γάμο το φέρνουν οι καλεσμένοι.

Ξύρισμα του γαμπρού (Εποχής 1950)

Ο κουρέας αρχίζει να ξυρίζει το γαμπρό. Τα μπρατίμια στέκονται γύρω γύρω και τραγουδούν.

10. Βασιλικέ τριώκλονε
Πότι θα κάνεις τη χαρά
Πότι (πότε) θα κάνεις γάμο
Το Μάι θα κάνω τη χαρά
Το Μάι θα κάνω γάμο
Το Μάι με τα λουλούδια
Τότε θα κάνω γάμο
Τρέχουν τα νερά
Τρέχουν και οι βρύσες
Τρέχουν και ῥχονται
Να ιδούν τις νύφες
Φέρνουν μάλαμα
Φέρνουν τρεις ιλιές (ελιές) μαργαριτάρι.

Το απόγευμα μόλις ντυθεί ο γαμπρός ξεκινούν τα μπρατιμια για το σπίτι της νύφης.

Στο δρόμο τραγουδούν:

11. Θα σε παντρευτώ Λενιώ μου
Τη Κυριακή το δειλινό
Τον κουμπάρο πάει να φέρει
Την Κυριακή το μεσημέρι
Άραπας με τα στολίδια
Με φλουριά και μιχλιμπίδια
Τον κουμπάρο πάει να φέρει
Την Κυριακή το μεσημέρι
Κόσμος που θα ῥθει στο γάμο
Απ' τα γύρω τα χωριά
Το χορό θα σύρει η νύφη
με την πεθερά.

Τα μπρατίμια στο δρόμο για το σπίτι της νύφης (Εποχής 1950)

Αφού φτάσουν βάζουν το παπούτσι στη νύφη η οποία προσποιείται πως δεν χωράει για να πάρει όσα περισσότερα χρήματα μπορεί. Στη συνέχεια οι μπρατίμισες κερνούν στα μπρατίμια λουκούμι και τσίπουρο. Ακολουθεί ένας χορός και η νύφη χαιρετάει το σπίτι και τους γονείς της. Στη εξώπορτα του σπιτιού ο πατέρας γεμίζει τρεις φορές ένα ποτήρι με κρασί και το δίνει στη νύφη. Αυτή το χύνει μία φορά δεξιά, μια φορά αριστερά και την τρίτη μπροστά. Μετά πετάει το ποτήρι πίσω της και το σπάει.

Ο γαμπρός με τα μπρατίμια στο δρόμο για την εκκλησία

Όταν τελειώσουν αυτά την πιάνουν τα αδέρφια της και ξεκινούν για την εκκλησία. Μπροστά τα όργανα με τα μπρατίμια και πίσω η νύφη με τους συγγενείς.

Τα τραγούδια που συνήθιζαν να τραγουδούν είναι:

12. Μια Παρασκευή κι' ένα Σαββάτο βράδυ
η μάνα μ' έδιωχνε, από τα γονικά μου
Ορε κι' ο πατέρας μου κι' αυτός,
Μου λέει φεύγα
Φεύγω κλαίγοντας και παραπονεμένος
Παίρνω ένα στρατί, στρατί σαν μονοπάτι
βρίσκω ένα δεντρί, ψηλό σαν κυπαρίσσι
Στέκομαι και το ρωτώ σιαπού θα μείνω απόψε
Ιδώ (εδώ) είναι η κλώνος σου, στη ρίζα κρύα βρύση
Θα 'ρχονται χανούμισσες να πλένουν να γεμίζουν.

13. Αφήνω για τη γειτονιά
κι' όλες τις μαυρομάτες μάνα μου γλυκιά
μάνα μου τα λουλούδια μου
συχνά να τα ποτίζεις
μάνα μου έχε γεια
πρωί και μεσημέρι
Δως μου την ευχή σου
Αχ δεν θα με βλέπει πια
Εγώ μάνα 'μ πάω πολύ μακριά στα ξένα
Μάνα μου γλυκιά
Αχ δε θα με βλέπεις πια.

Η νύφη με τα αδέρφια της στην εκκλησία (Εποχής 1950)

Με τα τραγούδια φτάνουν στην εξώπορτα της εκκλησίας, εκεί η μάκου (γριά, γιαγιά) δίνει στη νύφη τρία μήλα που τα ρίχνει πίσω της. Τότε όλοι προσπαθούν να τα πιάσουν για να τους φέρει τύχη. Την ώρα που γίνονται αυτά ο γαμπρός και τα μπρατίμια δίνουν χρήματα στον καντηλανάφτη και ο πατέρας του γαμπρού κερνάει στους άντρες κρασί.

Ο γαμπρός με τα μπρατίμια στην εκκλησία

Μετά την τελετή, πηγαίνουν στην πλατεία όπου η νύφη χορεύει ένα χορό. Μαζεύεται όλο το χωριό όπου όλοι ήταν καλεσμένοι.

14. Ξύπνα, Ξύπνα διότι χαράζει
Δεν ακούς τα πουλάκια πως λαλούνε
Ξύπνα, Ξύπνα διότι θα μας πούνε
Πως ήμασταν όλη τη νύχτα μαζί
Τα πουλιά που πετούν στον αέρα
Δε φοβούνται μπαρούτι και σφαίρα
μόνο φοβούνται ένα ωραίο κυνηγό.

Οι καλεσμένοι στην πλατεία του χωριού

Παραδοσιακή ορχήστρα (Εποχής 1920)

Στη συνέχεια όλοι πηγαίνουν στο σπίτι όπου μόλις φτάσουν στην αυλή η μανά του γαμπρού είχε μέσα σε λευκό τραπεζομάντιλο μια κούπα με γλυκό και δυο κουτάλια. Μια κουταλιά για τη νύφη και μια για το γαμπρό για να είναι γλυκιά η ζωή τους. Η πεθερά με μια κουλούρα στο κεφάλι και πεθερός με ένα μπουκάλι κρασί στα χέρια χορεύουν (χωρίς να πιάνονται). Τα μπρατιμια τραγουδούν:

15. Έβγα έβγα σταυρουμένα
Να σταυρώσεις τον υιό σου
Που σι φέρνει μια πινδία
Μια πινδία, πινδικούλα
Με το μέλι ζυμωμένη
Με τη ζάχαρη πλασμένοι
Να γεννήσει, να κλωσήσει
Δώδεκα πουλιά να κάνει.

Την κουλούρα στη συνέχεια τη έσπαζαν στη μέση και αυτός που θα είχε το πιο πολύ θα ήταν ο πιο ικανός στην οικογένεια. Συνήθως το ποιο μεγάλο κομμάτι το δίνανε στο γαμπρό. Ο πεθερός δίνει και αυτός σε κάποιον το κρασί, τους φιλάει και τους δένει με ένα ζωνάρι, για να είναι ενωμένοι στη ζωή τους και τους τραβάει μέσα στο σπίτι.

Η νύφη στην είσοδο του σπιτιού πατάει ένα σίδερο για να στεριωθεί ο γάμος. Στη συνέχεια ο γαμπρός με τσίπουρο και η νύφη με λουκούμια κερνούν όλους όσους ήταν μέσα και έξω από το σπίτι. Στρώνεται το τραπέζι και αρχίζει το φαγοπότι. Όλοι όσοι είναι στο σπίτι τρώνε εκτός από την νύφη που θεωρείται ότι είναι ντροπή να φάει. Το γλέντι συνεχίζεται με τους ήχους των οργανοπαιχτών και τα τραγούδια των μπράτιμων:

16. Ν ο βασιλιάς κάνει χαρά, χαρά στον ανιψιό του
Κι ακάλιασε γιε μου τα εννιά χουριά και τη μισή
Γιε μου τη Λάρσα.
Κι ακάλιασε το σταυραϊτό νονός να στεφανώσει
Κι ο σταυραϊτός θαμαίνονταν το τι πεσκέσ'* να πάει.
- Να πάει λαγόν, αντρέπιτι, περδίκια ν' ήταν λίγου,
Κι παέι έν' αλάφι ζωντανό, 'ν' αλάφι στολισμένο.

*Πεσκέσι, το δώρο «τουρκ. peskes»

Γάμος στη Ρ Α Ψ Α Ν Η

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Έθιμα του λαϊκού εορτολογίου

3.1 ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Τα κόλιντα είναι από τα πιο χαρακτηριστικά έθιμα του Δωδεκαημέρου (25 Δεκεμβρίου- 5 Ιανουαρίου) στη Ραψάνη. Τα παιδιά σηκώνονταν το πρωί της Παραμονής και έχοντας από μια κόλιντα την οποία την έκοβαν από την προηγούμενη μέρα, (μακριά και λεπτά κλωνάρια δέντρου που στο κάτω μέρος σχηματίζουν διχάλα για να κρατιούνται οι κουλούρες) τραγουδούσαν τα κόλιντα. Οι γυναίκες με ξεχωριστή φροντίδα την προπαραμονή έφτιαχναν τις κουλούρες για να τις μοιράσουν στα παιδιά που θα τραγουδούσαν. Οι κουλούρες ζυμώνονται χωρίς προζύμι και πολλές φορές είχαν και πετιμέζι (γλυκός ζωμός από σταφύλια βρασμένος με σταχτί και στραγγισμένος σε τουρμπάνι ο οποίος φυλαγόταν στο ψυγείο όλο το χρόνο για διάφορα γλυκά).

Νύχτα ακόμη τα παιδιά παρέες παρέες ξεκινούσαν για τα κόλιντα και συναγωνίζονταν ποιος θα μαζέψει τις περισσότερες κουλούρες. Κάθονται κάτω από τα μπαλκόνια ή τα παράθυρα και φωνάζουν :

17. Κόλιντα, Κόλιντα
Τχειά (θεία) δομ' μνια κλούρα

Και περίμεναν αν η γυναίκα καθυστερούσε συνέχιζαν:

κι άμα δε μι δοισ',
Θα σι κόψου μι'ν τζικούρα(τσεκούρι)
Άιντι τχειά κρύουσα
Μες στου φούρνου σ' τρύπουσα

Η νοικοκυρά απ'το μπαλκόνι ή το παράθυρο περνάει στην κόλιντα κάθε παιδιού μία κουλούρα.

Την Παραμονή των Χριστουγέννων έσφαζαν τα γουρούνια και τις κότες. Έφτιαχναν τα λουκάνικα, τα μπουμπάρια (γεμισμένο παχύ έντερο), τη λίγδα και το κρέας τα οποία τα κρατούσαν για το υπόλοιπο του χειμώνα. Την κότα την έβραζαν το βράδυ για να τη φάνε όταν γυρίσουν από την εκκλησία.

3.2 ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ – Πισκίεσια

Την Παραμονή της Πρωτοχρονιάς το πρωί τα παιδιά με μια πάνινη σακούλα (τρουβιάδες) πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούσαν

18. Σούρβα Σούρβα
και Αη Βασίλης τχειά δομ' πισκέσια

Ο σπιτονοικοκύρης λοιπόν έδινε <<πισκέσια>> δηλαδή ξερά σύκα, καρύδια, αμύγδαλα, σχομαείδες ακόμη και σουτζούκι που έμενε σε μερικά σπίτια από το τρύγο.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας τα παιδιά κρατώντας το πατροπαράδοτο φανάρι ξεχύνονταν στους δρόμους και τραγουδούσαν: "Αρχιμηλιά και αρχιχρολιά".

Το φανάρι ήταν μια χάρτινη κατασκευή από καλάμια κολλημένα με αλεύρι και νερό και αργότερα από πολύχρωμα χαρτιά. Απεικόνιζε ένα σπίτι ή μια εκκλησία.

Του Αγίου Βασιλείου:

Το πρωί οι γριές σύκωναν τα παιδιά, πριν βγει ο ήλιος για να δουν πως <<γυρνάει>> επειδή έτσι γυρνάει (γυρίζει) και ο χρόνος. Οι γυναίκες τα χαράματα φτιάχνουν τη Βασιλόπιτα με κρέας και ρύζι. Μέσα βάζουν ένα φλουρί (νόμισμα), ένα κομμάτι άχυρο (για να είναι γερά τα ζώα) (άλογα, μουλάρια), ένα πουρνάρι (για να είναι γερά τα σφαχτά), ένα κοτσάνι κλήμα (για τ'αμπέλια) και ένα κλαδάκι από μουριά (για τον <<μπουντίνο>> μεταξοσκώληκα). Αφού σχολάσει η εκκλησία τα παιδιά έτρεχαν και τραγουδούσαν τον Άγιο Βασίλη, κυρίως στους εορτάζοντες:

19. Άγιους Βασίλης έρχιτι, Γινάρης ξημιρώνει
Βασίλη μ, πούθεν έρχισι κι απούθι κατιβαίνεις;
Σαν έρχισι απ' του δασκάλου, πες μας την αλφαβήτα.
Στην πατιρίτσα ακούμπισι να πει την αλφαβήτα.
Κι η αλφαβήτα ήταν χλουρή (χλωρή) κι απόλυκι κλουνάρια,
κλουνάρια, χρυσουκλώναρα, χρυσά μαλαματένια.
Κι κάτω στη ριζούλα του τρέχει μια κρύα βρύση.
Κατέβηκι ένας πέρδικας να πει κρύο νεράκι.
Παίρνει νερό στα νύχια του κι χιόνι στα φτίρα του.
Δρουσίζει τουν αφέντη του, δρουσίζει την κυρά του
Κυρά μου δε στουλίζισι, δε βάζεις τα καλά σου;
Βάζει τουν ήλιου πρόσωπο κι του φεγγάρι στήθη
Κι τουν κάθαριο αυγερινό τουν βάζει δαχτυλίδι.

Οι νοικοκυρές δίνουν στα παιδιά παράδες (χρήματα), στεγνά σύκα, κουκόσις (καρύδια) και παϊάμνια (αμύγδαλα). Τα μεγαλύτερα παιδιά του σχολείου γίνονται προυσουπίδισ (βάζουν μάσκες), κρατούν κουδούνια στα

χέρια και τα βροντούν όσο δυνατά μπορούν για να πάρουν χρήματα επειδή μόνο στις προσωπίδες έδιναν.

3.3 ΤΑ ΦΩΤΑ (6 Ιανουαρίου)

Την ημέρα των Φώτων όλοι πηγαίνουν στην εκκλησία. Ο παπάς ρίχνει το σταυρό στην κολυμπήθρα. Πίνουν αγιασμό και τα παιδιά (αγόρια) γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούν για να πάρουν χρήματα:

20. Σήμιρα τα Φώτα κι ου φωτισμός
Κι χαρές μιγάλις στουν κυριαζμό
Σήμιρα η κυρα μας η Παναγιά
Απ' τους Ουρανούς Σου κατέβινη
Μι τουν Άγιου Γιάννη στην αγκαλιά,
Μι τα θυμιατήρια στα δάχτυλα.
Κι τουν Άγιον Γιάννη αράδιζι*
Πάει κι τουν βρήκι στουν πουταμό.
Έπινι νιράκι κι νίβουνταν,
Μι χρυσό μαντλάκι σφουγγίζονταν.

* Αραδίζω= Ψάχνω να βρω

3.4 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΤΡΥΦΩΝΑ (1 Φεβρουαρίου):

Την ημέρα αυτή γίνεται αγιασμός. Όλα τα σπίτια παίρνουν αγιασμό και πηγαίνουν και αγιάζουν τα αμπέλια, κανείς δε κλαδεύει τότε επειδή λένε ότι κλαδεύει ο Άγιος.

3.5 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ:

Είναι στον πάτο από όλες τις γιορτές. Είναι δηλαδή η τελευταία γιορτή. Έχει μείνει η φράση <<Στον πάτο ο Άγιος Χαράλαμπος>>. Σύμφωνα με την παροιμία ο Θεός μάζεψε τους Άγιους σε ένα τσουβάλι αλλά αυτός τρύπησε το σακί και βγήκε απ' έξω γι' αυτό τον έβαλε τελευταίο από όλες τις γιορτές.

3.6 ΑΠΟΚΡΙΕΣ

Της Κρεατινής (Απόκρεω) σε όλα τα σπίτια τρώνε κρέας. Από την Κυριακή αυτή μέχρι της Τυροφάγου τα παιδιά μαζεύουν τσάκνα (ξερά ξύλα) για να τα ανάψουν την Κυριακή (Αποκριές). Οι γαμπροί πηγαίνουν χαλβά στις νύφες εκείνη τη μέρα.

Καρναβάλια στη Ραψάνη

Την Κυριακή μετά την εκκλησία μια παρέα νέων χόρευαν το γαϊτανάκι από γειτονιά σε γειτονιά. Μια κοπέλα ντυνόταν κοκόνια, ένας νέος γαμπρός και ακολουθούσαν τον καβαλάρη ο οποίος ήταν πάνω στο άλογο και τους οργανοπαίχτες. Οι υπόλοιποι ντυμένοι τσολιάδες χόρευαν τα γαϊτανάκι και τους κερνούσαν κρασί.

Ενας παραδοσιακός χορός που χόρευαν στο χωριο τις απόκριες ήταν «η αλυσίδα»

21. Τώρα που στρώσαν το χουρό (χορό)
ν' μαν, μανά και γω να τραγουδώ
μα ο δικος' μ δεν είναι δω
πάει, πάει να παρ' κρύο νερό
Πάει να παρ' κρύο νερό
Μα ο δικος 'μ δεν είναι δω.

Το βράδυ στις γειτονιές ανάβουν τα τσάκνα και νέοι και νέες πηδούν πάνω από τις φωτιές χορεύουν και τραγουδούν.

22. Μπρε Μπρε Μπρε τις τρανές
Τις τρανές τις αποκριές
Που αποκριεύουν Μπρε Μπρε Μπρε

Αποκριεύουν του τυρί
Του τυρί, του βούτυρο.

Κάθε γειτονιά προσπαθούσε να κρατήσει όσο πιο πολύ μπορούσε τη φωτιά αναμμένη. Την καθαροδευτέρα οι γυναίκες δεν έβγαιναν από το σπίτι γιατί οι άνδρες ήταν στους δρόμους με μαύρο βερνίκι και έβαφαν όποια γυναίκα έβρισκαν.

Ένα νεότερο σχετικά έθιμο ήταν «ο βασιλιάς». Ένας άντρας ντυνόταν βασιλιάς και με συνοδεία ορχήστρας και άλλων ανδρών πραγματοποιούσαν παρέλαση στους δρόμους του χωριού γελοιοποιώντας έτσι το εκάστοτε πολίτευμα.

Από την καθαροδευτέρα μέχρι το Σάββατο που είναι Άγιος Θεόδωρος όλη την εβδομάδα ήταν νηστεία.

Παραδοσιακό έθιμο «ο βασιλιάς»

Αφήγηση:

(Της Ντίνας Βλαχοστέριου)

Κοντά στις Απόκριες ήταν ένας γέρος 85 ετών ο οποίος ήταν από τη Ραψάνη συνήθιζε να πηγαίνει από γειτονιά σε γειτονιά σε συγγενικά σπίτια και γύριζε ένα ταψί γύρω γύρω σαν σβούρα ενώ όλοι οι άλλοι καθόταν γύρω του, τον κοιτούσαν, διασκέδαζαν και τραγουδούσαν:

23. Τα λούλουδα, Τα λούλουδα
Τα λούλουδα θέλουν δροσιά
Τα κυπαρίσσια αέρα
Τα νιάτα και η λεβεντιά
Δεν είναι πάσα μέρα
Μαντζουράνα μου
Μαντζουράνα θα σε κόψω
Στο μανάβη θα σε δώσω.
Χαρείτε τα, χαρείτε τα
Χαρείτε τα, τα νιάτα σας
Χαρείτε τα παιδιά σας
Ποτέ μη βάζετέ καημό
Και ντέρτι στην καρδιά σας
Μαντζουράνα μου.
Μαντζουράνα θα σε κόψω
Στο μανάβη θα σε δώσω.

3.7 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΕΩΔΩΡΟΥ

Κατά τη μοναστηριακή αυτή εορτή οι κάτοικοι της Ραψάνης αλλά από τα περίχωρα διημέρευαν οικογενειακώς στο μοναστήρι και γιόρταζαν τη γιορτή με ιδιαίτερη λαμπρή.

Οργανοπαίχτες φρόντιζαν για την διασκέδαση των πανηγυριστών. Οι επίτροποι του Μοναστηριού με γυναίκες του χωριού ετοίμαζαν φαγητά για όλους τους παρευρισκόμενους. Μετά τη θεία λειτουργία και μετά το φαγητό αρχίζουν το χορό. Ο πρόεδρος της κοινότητας άρχιζε τον εναρκτήριο χορό. Μετά τον πρώτο κύκλο σχηματιζόταν και δεύτερος και τρίτος κύκλος χορευτών και όλοι συμμετείχαν όπως πληροφορούμαστε από το παρακάτω τραγούδι:

24. Κάτω στον Άγιο Θόδωρο, στο μέγα μοναστήρι
Πανηγυράκι γίνεται, μεγάλο πανηγύρι
Σαράντα δίπλες ο χορός, κι εξήντα δυο τραγούδια
Βαστάει το γλέντι ολημερίς, από το πρωί ως το βράδυ
Γέροι αρχίζουν το χορό και νέοι τον τελειώνουν,

χορεύουν οι πρωτόγεροι κι οι πρωτοαφεντάδες.
Σε άλλη δίπλα νέοι και νιές, οι νεοπαντρεμένοι
Και σ' άλλον κύκλο οι λεβεντιές, όλα τα παλληκάρια.
Όλες οι κόρες του χωριού κάμνουν χορό δικό τους.
Τέλος στο γενικό χορό όλες οι γριές κι οι πεθερές
Χορεύουν τον συγκαθιστό και πιο κοντά τον πηδητό.
Σαν τελειώσει και αυτός σκορπά το πανηγύρι.

Το μοναστήρι των Αγ. Θεοδώρων το 1950

3.8 ΠΑΣΧΑ

Το Σάββατο του Λαζάρου πρωί πρωί τα μικρά κορίτσια (Λαζαρίνες)
παίρνουν ένα καλαθάκι στολισμένο με λουλούδια και τραγουδούν “Το
Λάζαρο”

25. Ηρθ' ου Λάζαρου, ήρθαν τα Βάγια
ηρθ' η Κυριακή που τρων τα ψάρια
Που ήσαν Λάζαρι, που ήσαν κρυμμένους
Μεσ στα χάντακα χαντακουμένους.
Του Λάζαρο, Του Λάζαρου
Του φέτου και του χρόνου
Του καλαθάκι θελ' αυγά

Κι τσέπη μου κουκόσις (καρύδια)
και του δεξί του χέρι μου
θελ' ένα παρατζίκου (χρήματα) κ του χρόνου.

Οι Λαζαρίνες μαζεύουν αυγά, κουκόσις (καρύδια) και λεφτά.

Των Βαΐων οι νιόνυμοι (αυτοί που παντρεύτηκαν τη χρονιά που πέρασε) πήγαιναν στο δασός με τα ζώα και έκοβαν βάγια. Την πήγαιναν στην εκκλησία για να τη στολίσουν. Οι γυναίκες βάζουν τα βάγια στην εξώπορτα και στο εικονοστάσι. Τη μέρα αυτή τρώνε μόνο ψάρια όπως λέει και το τραγούδι:

26. Σήμιρα είνι Αϊβαιός
Τρώνι ψάρια κι κουλιό
Κι ταχιά είνι Πασχαλιά
Τρων αυγά κι ψεν αρνιά.

Μ.Πέμπτη- Φτάσμα(εφτάζυμο)

Τη Μεγάλη Τετάρτη το βράδυ οι γυναίκες έφτιαχναν με ιδιαίτερη φροντίδα και κατάνυξη το νηστίσιμο Φτάσμα.

Στουμπούσαν ένα κιλό ρεβίθι περίπου, το έβαζαν σε ένα πήλινο δοχείο έριχναν μέσα περίπου δύο ποτήρια βραστό νερό και επάνω του έφτιαχναν ένα σταυρό με δύο κλωνάρια βασιλικό. Το δοχείο αυτό το έβαζαν σε ένα τσουβάλι με αλεύρι για να κρατιέται ζεστό.

Χαράματα της Μ. Πέμπτης έπαιρναν το αφρισμένο ρεβίθι, έπιαναν το προζύμι και με αυτό ζύμωναν την ευλογημένη κουλούρα του σταυρού επτά φορές. Αφού γινόταν έτοιμη για ψήσιμο την «κεντούσαν» επάνω με κομμάτια από ζυμάρι και την άλειφαν με λάδι και ζάχαρη. Την κουλούρα αυτή την έτρωγαν εκείνη την μέρα της νηστείας η οικογένεια και η γειτονιά.

Το πρωί της Μ. Πέμπτης οι γυναίκες βγάζουν στο μπαλκόνι ένα κόκκινο πανί (συμβολίζει το αίμα του Χριστού). Μέχρι να βγει ο ήλιος πρέπει να έχουν βαφτεί τα κόκκινα αυγά. Πολλά από αυτά τα φτιάχνουν πινδίκις (αυγό στο τσόφλι του οποίου είναι διάφορα σχήματα από φύλλα φυτών. Το αυγό είναι κόκκινο και το σχήμα λευκό). Με τη μπογιά που περισσεύει βάφουν κόκκινη την πλάτη από τα αρνιά.

Άμα βάψουν τα αυγά ζυμώνουν τις κουλούρες που το Πάσχα θα τις πηγαίνουν στις νουνές. Το βράδυ πολλές γυναίκες και κορίτσια στολίζουν τον επιτάφιο στην εκκλησία και οι πιο πολλές γριές κοιμούνται την νύχτα εκεί.

Μέγα Σάββατο

Το Μεγάλο Σάββατο σφάζονται τα αρνιά και γίνονται οι ετοιμασίες για την “Πασχαλιά”. Το βράδυ στην Ανάσταση όλοι λένε το Χριστός Ανέστη στην αυλή. Τις λαμπάδες από τις αρραβωνιασμένες τις ανάβουν οι πεθερές. Αφού τελειώσει η εκκλησία κανείς δε σβήνει τη λαμπάδα. όλοι πηγαίνουν το άγιο φως στο σπίτι τους και στο ανώφλι τις πόρτας του σπιτιού φτιάχνουν σταυρό με τη λαμπάδα για να φύγουν τα κακά πνεύματα. Οι μικρότεροι αφού φιλήσουν το χέρι των μεγαλύτερων τους κάθονται στο τραπέζι τρώνε την παραδοσιακή μαγειρίτσα και τσουγκρίζουν αυγά λέγοντας “Χριστός Ανέστη”.

Την Κυριακή του Πάσχα ψήνουν τα αρνιά και μετά το φαγητό χορεύουν συρτό, τσάμικο και στα τρία. Στα τρία χορεύουν συνήθως:

27. Τώρα το Μάη, τώρα δροσιά, τώρα το καλοκαίρι
τώρα κι ο ξένος Βουληψι να πάει στα δικά του
βάζει σιλώνει τ'άλουγο, βάζει, του πεταλώνει
βάζει ασημένα πέταλα, καρφιά μαλαματένια
κι τα καλιγουσφύρια του βάνει μαργαριτάρι.

3.9 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ (23 Απριλίου)

Την μέρα αυτή όλοι ζυγίζονται. Γυναίκες και άντρες μαζεύονται στις γειτονιές στο σπίτι που είχε τη μεγαλύτερη αυλή και κρεμούσαν το κοντάρι (ζυγαριά) από ένα ψηλό δέντρο. Εκεί ζυγίζονταν οι νέοι και νέες. Τα κορίτσια χορεύουν, παίζουν και τραγουδούν όλο το μεσημέρι.

28. Ντράμα, ντραμαλίζουμι,
πέφτου κι τσακίζουμι.
Κι βαρώ του γόνα μου.
Κι φουνάζου νόνα μου.(η γιαγιά)
29. Άγιε μου Γιώργη Σταυραϊτέ, κ' άγιε μου καβαλάρη
αρματωμένος με σπαθί και με χρυσό κοντάρι
θεριό είχαν στον τόπο τους, σ' ένα βαθύ πηγάδι
κ' ανθρώπους του δειπνίζανε, κάθε πρωί και βράδυ
μια μέρα δεν του δώσανε, άνθρωπο να δειπνήσει
σταλιά νερό δεν άφησε, τη χώρα να δροσίσει
και ρίζαν βολιτιά, να δουν σε ποιον θα τύχει
το βολιτάκι έπεσε, σε μια βασιλοπούλα
όπου την είχε ο βασιλιάς, μια και μοναχούλα
μα ο βασιλιάς σαν τ' άκουσε, πολύ του κακοφανεί
για πάρτε όλο το βίο μου, και το κορίτσι αφήστε
για δως μας το κορίτσι σου, για παίρνουμε και σένα

για πάρτε και στολίστε το, και κάνετε το νύφη
και δώστε το στου λιονταριού, να φάει και να δειπνήσει
Χίλιοι την παίρνουν πιο μπροστά και δυο χιλιάδες πίσω
και η κόρη πάντα έλεγε, πως θα γυρίσει πίσω
την πήγαν και την άφησαν, στου πηγαδιού την πλώρη
μα ο Άγιος Γιώργης θαυματουργός, πλησίασε την κόρη
-Φύγε από δω ξενάκι μου, για φύγε από μένα
για θελ' να βγει το θεριό, να φάει και σε και μένα
-Θα πέσω ν' αποκοιμηθώ, στα γόνατα σου επάνω
κι όταν θα έβγει το θεριό, για πες μου σήκω πάνω
Το δάκρυ της σταλαγματιά, στο μέτωπο του πέφτει
για κονταριά του έριξε, επάνω στο λαιμό του
και την ξανά δευτέρωσε, στα μάτια και στο στόμα
Μεγάλη ταραχή έγινε, στις πέτρες και στο χώμα
Κόρη μ' αν ξέρεις γράμματα, γνωρίζεις τα ψηφία
για πες του, του πατέρα σου να κάνει εκκλησία
και δίπλα από την Πανάγια, να βάλει καβαλάρη
αρματωμένο με σπαθί και μ' αργυρό κοντάρι.

Η εκκλησία του Αγ. Γεωργίου

3.10 ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Την πρωτομαγιά όλα τα κορίτσια σηκώνονταν πρωί πρωί και πήγαιναν να πιάσουν το Μάη έξω από το χωριό. Εκεί μαζεύουν λουλούδια και κάνουν στεφάνια από το λουλούδι μάης που τα βάζουν στο κεφάλι. Τα στεφάνια τα κρεμούν στην εξώπορτα του σπιτιού και τα αφήνουν εκεί μέχρι να μαραθούν. Από την ώρα που λαλάει ο κούκος την άνοιξη έπρεπε όλοι να φάνε για να τον "τσακίσουν" *.

* Η φράση αυτή λεγόταν όταν άκουγαν τον κούκο φαγωμένοι, ενώ όταν τον άκουγαν νηστικοί έλεγαν «μας τσάκισε ο κούκος» κάτι που θεωρούνταν κακό για εκείνη τη μέρα.

3.11 ΤΟΥ ΑΗ-ΓΙΑΝΝΗ

Την ημέρα του Αϊ Γιαννιού γίνονταν τα κλήδωνα. Μαζεύονταν οι ελεύθερες οι κοπέλες στην αυλή της εκκλησίας, φορούσαν ένα κόκκινο μαντήλι στο κεφάλι, έβγαζαν μια τρίχα από τα μαλλιά τους και έδεναν με αυτή ένα χρυσό δαχτυλίδι. Στη συνέχεια έπαιρναν μπροστά τους ένα ποτήρι με νερό και κουδούνιζαν μέσα στο ποτήρι τα δαχτυλίδια. Από όποια κοπέλα κουδούνιζε πιο δυνατά αυτή θα παντρευόταν πιο γρήγορα.

3.12 15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Ο 15 Αύγουστος αποτελεί ξεχωριστή γιορτή για τη Ραψάνη καθώς γίνεται το μεγαλύτερο πανηγύρι του χρόνου. Ήταν μέρα νηστείας για όλους προς τιμήν της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Το δειλινό όλοι οι Ραψανιώτες μαζευόταν στο ίσιωμα (Περιοχή Β. της Ραψάνης) και γινόταν ένας μεγάλος και διπλός χορός.

Στο χορό πιάνονταν πιο πολύ οι ελεύθεροι και οι ελεύθερες. Από μέσα οι γυναίκες και από έξω οι άνδρες. Μπροστά χόρευαν οι κοπέλες που ήταν από καλή οικογένεια και γινόταν το νυφοδιάλεγμα το μεγαλύτερο γεγονός του χρόνου. Ο χορός γινόταν με δύο ζευγάρια όργανα. Οι ποιο μεγάλοι σε ηλικία βρισκόταν ποιο πίσω και καμάρωναν τα παιδιά και τα εγγόνια.

Το τραγούδι που ακουγόταν συνήθως ήταν στα τρία:

30. Βγήκα ψηλά Παπαδούλα μου
Βγήκα ψηλά στον Έλυμπο
Κι αγνάντεψα τριγύρω Παπαδούλα μ'
Κι είδα κομμάτι σύννηφο
Κι είδα κομμάτι αντάρα
Κακιά μου φιλινάδα
Μια κόρη ήταν στη μηλιά
Δύο μήλα της στρώσε και έρχομαι
Δυο μήλα της εγύρεψα
Κι αυτή μου δίνει πέντι (πέντε)
Αχ ξεμιαλισμένη
Δε θέλω εγώ, στρώσι κ' έρχομι
Δεν θέλω γω Αχ τα μήλα σου
Τα τσαλαπάτημενα, που είναι για τ' ημένα (εμένα)
Μον' θέλω αυτά που χεις στον κόρφο σου

Το νυφοδιάλεγμα (Περιοχή Ίσιωμα)

3.13 ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

Οι κάτοικοι πηγαίνουν στην εκκλησία τα πρώτα σταφύλια για να ευλογηθούν και στο τέλος τα μοιράζουν στους παρευρισκόμενους. Το γεγονός αυτό αποτελεί ιδιαίτερη χαρά για όλο το χωριό.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 ΤΡΥΓΟΣ

Οι Ραψανιώτες την 1^η Οκτωβρίου ξεκινούσαν για το αμπέλι με ιδιαίτερη χαρά. Φόρτωναν στα άλογα το πατητήρι, την κάδη (μεγάλο ξύλινο βαρέλι), τις προβιές και τα κοφίνια (καλάθια).

Μόλις έφταναν στο αμπέλι τακτοποιούσαν τα πράγματα και άρχιζαν να κόβουν τα σταφύλια, γυναίκες και κορίτσια γεμίζοντας τα κοφίνια. Στη συνέχεια τα πήγαιναν στα πατητήρι όπου τα πατούσαν οι νέοι. Ο μούστος έπεφτε στην κάδη και από εκεί γέμιζαν τις προβιές *

Οι άντρες κουβαλούσαν με τα ζώα τις προβιές στο χωριό και τις άδειαζαν στα βαένια (μεγάλα ξύλινα βαρέλια με μία πόρτα μπροστά τα οποία βρίσκονταν στη σειρά στα σκοτεινά και υγρά υπόγεια των σπιτιών). Οι γυναίκες συνέχιζαν το μάζεμα με χαρές και τραγούδια.

Ένα μήνα περίπου μετά αφού ολοκληρωθεί η ζύμωση ανοιγόταν το σφραγισμένο βαέني. Από τον τήλο (μικρή τρύπα στο κάτω μέρος του βαενιού) τραβούσαν το κρασί και το τοποθετούσαν σε άλλα ξύλινα βαρέλια και ματζάνες (γυάλινα δοχεία πλεγμένα απ' έξω με καλάμια).

Τα τσίπρα (κοτσάνια από σταφύλια που έμεναν) τα πήγαιναν στο καζαναριό, έβραζαν και έπαιρναν το τσίπουρο.

Η όλη διαδικασία αποτελούσε ξεχωριστό γεγονός για τους Ραψανιώτες, οι οποίοι φρόντιζαν εκείνες τις μέρες να διασκεδάζουν και να χορεύουν καθώς το κρασί ήταν το βασικό προϊόν παραγωγής τους και σ' αυτό βασιζόταν η οικονομία του χωριού.

*προβιές = δέρματα ζώων δεμένα στο κάτω μέρος τα οποία τα άφηναν οι γυναίκες στο αλάτι λίγες μέρες και τα άπλωναν να στεγνώσουν

Ο Τρύγος

Αμπελώνας (περιοχή Ν.Α του χωριού)

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

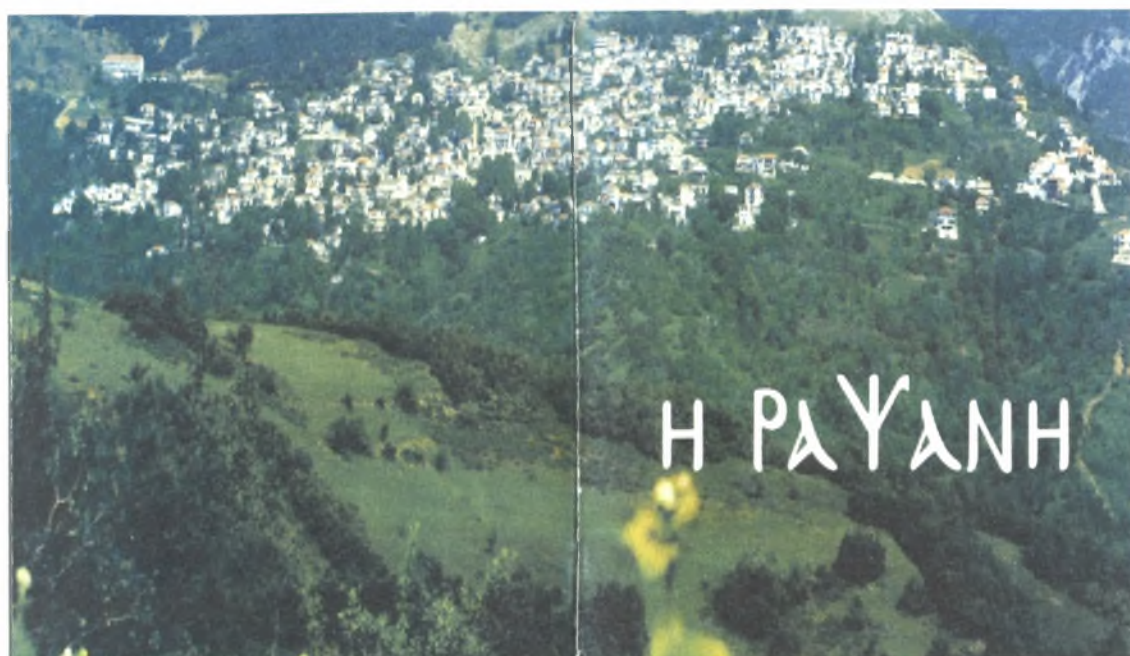
Οι κάτοικοι του χωριού εξακολουθούν να χορεύουν σε γάμους, αρραβώνες, πανηγύρια καθώς γίνεται και προσπάθεια από τους κατοίκους για αναβίωση πολλών εθίμων. Τα όργανα που συνοδεύουν τον χορούς είναι κυρίως το κλαρίνο. Και οι χοροί που προτιμούν είναι α) Συρτός-Καλαματιανός β) Τσάμικο γ) Στα τρία. Κάθε πρωτοχορευτής προσπαθεί να κάνει τις καλύτερες φιγούρες και να χορέψει το καλύτερο τσάμικο.

ΣΥΡΤΟΣ που χόρευαν σε οικογενειακά συμπόσια:

31. Ξένε μ' στα ξένα πως περνάς
Ποιος μαγειρεύει και δειπνάς
Ποιος σε στρώνει και κοιμάσαι
Και για μένα δε θυμάσαι
Ξένε μ' την κουβερτούλα σου
Καημόν που χει καρδούλα μου
Στείλε τη να σου την πλύνω
Με τα δάκρυα που χύνω
Που θα βρεις κόρη μ' το νερό
Που θα βρεις το σαπούνι
Άσπρο παχουλό παγούνι (παγώνι)
Βάζω το δάκρυ μου νερό
Το σάλιο μου σαπούνι
Άσπρο παχουλό παγούνι.

Σημερινή εκδήλωση του «Μορφωτικού Συλλόγου της Ραψάνης»
ΓΙΟΡΤΗ ΚΡΑΣΙΟΥ 2003

Πανοραμική θέα του Χωριού Ραψάνη Κάτω Ολύμπου

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σελίδες από την ιστορία της Ραψάνης, Πρακτικά Α Ιστορικού Συνεδρίου Ραψάνης, Ραψάνη 24 Νοεμβρίου 1996
2. Γεώργιος Χριστοδ. Παρίσης, Η Ραψάνη και η γειτονική προς αυτήν περιοχή Κάτω Ολύμπου
3. Κώστας Σπανός, Ιστορικά στοιχεία της Ραψάνης (18^{ος}-19^{ος} αιώνας)
4. Γιώργος Μήλιας, Λογοτεχνικές Μαρτυρίες για τη Ραψάνη
5. Περιοδικό «ΡΑΨΑΝΗ», Τεύχος 3, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1983
6. Θανάσης Δουμακής, Το αρματολίκι του Κάτω Ολύμπου και οι Τζαχειλαίοι της Ραψάνης

Πρόσωπα:

7. Δουμακής Αθανάσιος, Πρόεδρος Εξωραϊστικού Συλλόγου Ραψάνης
8. Γκουζιώκα Πελαγία, ετών 75
9. Γκουζιώκα Αικατερίνη, ετών 76
10. Τζιτζάνης Γεώργιος, ετών 88
11. Βλαχοστέργιου Ντίνα, ετών 73
12. Σπηλιώτης Αστέριος, ετών 75
13. Γούρα Γεωργία, ετών 68
14. Τάτσιος Κωνσταντίνος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Η συγγραφή και η καταγραφή των ηθών, εθίμων, παραδόσεων και παραδοσιακών τραγουδιών ενός χωριού απαιτεί προσπάθεια πολλών. Η εργασία μου άρχισε τον Νοέμβριο 2003 και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο 2004. Προσπάθησα να καταγράψω όσο καλύτερα μπορούσα τις παραδόσεις του χωριού Ραψάνη και θέλω να ευχαριστήσω τους πληροφοριοδότες μου για τα στοιχεία και τις πληροφορίες που είχαν την καλοσύνη να μου δώσουν. Ευχαριστώ θερμά, αυτούς τους ανθρώπους, αρκετοί από αυτούς προχωρημένης ηλικίας, που με τραγούδια, αφηγήσεις και φωτογραφικό υλικό με βοήθησαν να αποτυπώσω σε μία εργασία την παλιά ζωή του χωριού και τα πατροπαράδοτα έθιμα. Έθιμα τα οποία έζησαν, βίωσαν και παρέμειναν στην μνήμη τους αναλλοίωτα.

Ευχαριστώ τους :

- ❖ Τάτσιος Κωνσταντίνος
- ❖ Δουμακής Αθανάσιος, Πρόεδρος Εξωραϊστικού Συλλόγου Ραψάνης
- ❖ Γκουζιώκα Πελαγία, ετών 75
- ❖ Γκουζιώκα Αικατερίνη, ετών 76
- ❖ Τζιτζάνης Γεώργιος, ετών 88
- ❖ Βλαχοστέργιου Ντίνα, ετών 73
- ❖ Σπηλιώτης Αστέριος, ετών 75
- ❖ Γούρα Γεωργία, ετών 68

